

PROFESINĖS IR AUKŠTOSIOS MOKYKLOS PROBLEMS

Nuolatinis mokymasis vardan lygybės ir socialinio teisingumo kaip aukštojo mokslo misija

Danguolė Beresnevičienė

Lietuvos teisės universitetas

Straipsnyje keliama nuolatinio mokymosi, kaip aukštojo mokslo misijos, aktualumo problema. Kartu atskleidžiami naujų informacinių technologijų vartojimo nuolat mokantis pranašumai ir trūkumai. Apibūdinamas kintamas dėstytojo ir besimokančiojo vaidmuo, pateikiama nuolatinio mokymosi universitete struktūra.

Tyrimo tikslas – išanalizuoti nuolatinį mokymąsi, kaip aukštojo mokslo misiją, bei aptarti naujų informacinių technologijų naudojimo aukštajame moksle pranašumus ir problemas, su kuriomis susiduriama, ir pateikti struktūrinį nuolatinio mokymosi aukštojo mokslo sistemoje modelį.

Tyrimo uždaviniai:

1. Apibrėžti aukštojo mokslo misiją nuolatinio mokymosi sistemoje.
2. Išanalizuoti Europos Tarybos politiką, apibrėžiant nuolatinį mokymąsi dėl lygybės ir socialinio teisingumo.
3. Išanalizuoti naujų informacinių technologijų naudojimo aukštajame moksle pranašumus bei problemas, su kuriomis susiduriama.
4. Pateikti struktūrinį nuolatinio mokymosi aukštojo mokslo sistemoje modelį.

Tyrimo metodai – naujausios pedagoginės, psichologinės literatūros analizė, teorinis modeliavimas, ekspertų metodas.

Nuolatinis mokymasis kaip aukštojo mokslo misija

1999–2000 metais Europos Tarybos aukštojo mokslo ir tyrimų skyriaus ekspertai iškėlė idėją išanalizuoti nuolatinio mokymosi galimybes aukštojo mokslo sistemoje, analizuojant tris svarbiausias sudedamąsias šio proceso stadijas:

1. Besikeičiantis studento vaidmuo įgyvendinant nuolatinio mokymosi idėją aukštosiose mokyklose;
2. Naujų informacinių technologijų naudojimo nuolatinio mokymosi sistemoje vaidmuo (sunkumai ir pranašumai);
3. Naujų struktūrų ir kreditų sistemos kūrimas, įvertinant jau turimą studento patyrimą ir bandant jį įvertinti kreditų sistema.

Įgyvendindamas nuolatinio mokymosi misiją, universitetas turi sudaryti galimybes studijuoti visų socialinių grupių studentams nepriklausomai nuo jų išsilavinimo, amžiaus, lyties, sveikatos būklės ar gyvenamosios vietos.

Naujų informacinių technologijų atsiradimas įpareigoja universitetą. Tai iššūkis dėstytojams, studentams ir administracijai, nes reikia įgyvendinti naujas struktūras, atsižvelgti į įvairių studentų mokymosi poreikius („iškritusių“ iš universitetų, siekiančių antrojo šanso, menkesnių gabumų studentų, žemesnio socialinio ir ekonominio statuso, jaunų motinų, kalinių, pabėgėlių, migrantų, bedarbių, potencialių bedarbių, studentų, kurie keičia karjerą ar siekia saviaktualizacijos, ar nori prasmingai leisti savo laisvalaikį).

Siekdami patenkinti visų studentų poreikius universitetai turėtų visiems potencialiems studentams suteikti lygias galimybes studijuoti. Universitetų dėstytojai taip pat turėtų būti pasirengę dirbti su besikeičiančiu studentų kontingentu, keisti mokymo / mokymosi metodus bei kurti naują mokymosi aplinką.

Šis Europos Tarybos projektas „Nuolatinis mokymasis – vardan lygybės ir socialinio teisingumo: naujas iššūkis aukštajam mokslui“ turi du uždavinius: aukštojo mokslo politikos srityje yra numatoma sukurti naujas strategijas aukštojo mokslo institucijoms bei visai aukštojo mokslo sistemai. Tuo pačiu tikimasi, kad šis projektas padės ir siekiant politinių Europos Tarybos tikslų – laiduoti socialinį teisingumą bei sudaryti prielaidas sukurti saugią demokratinę sistemą Europoje.

Pagrindinė projekto tema yra apibrėžti universiteto nuolatinio mokymosi misiją, pagrindinė problema – atsakyti į klausimą, ar nuolatinis mokymasis gali būti suvokiamas kaip viena pagrindinių universiteto funkcijų, kaip mokymo ir tyrimų vieta, suteikianti tradicinį aukštąjį išsilavinimą, ar kaip perspektyva, didinanti savarankišką visą gyvenimą trunkantį daugelio „besimokančios visuomenės“ žmonių mokymąsi. Tokiai perspektyvai reikia būtinų aukštojo mokslo institucijų struktūros bei funkcijų pokyčių.

Universitetui vykdant nuolatinio mokymosi misiją, yra svarbu atsakyti į besikeičiančius studijuojančiųjų (bedarbių, nubyрėjusių iš aukštojo mokslo sistemos ar norinčiųjų įgyti daugiau žinių) bei „informacinės visuomenės“ arba „besimokančios visuomenės“ poreikius.

Atsakant į šiuos studijuojančiųjų poreikius, būtina formuoti atitinkamas struktūras bei diegti naujas informacines technologijas bei kvalifikacijas šioms „visą gyvenimą studijuojančioms“. Kita problema – sukurti reikiamas psichologines studentų nuolatinio mokymosi sąlygas.

Norint patenkinti šių studijuojančiųjų poreikius, pirmiausiai reikia sukurti atitinkamas struktūras aukštojoje mokykloje, kad studentai galėtų įgyti norimą kvalifikaciją, sudaryti sąlygas studijuoti, pasitelkiant naujas informacines technologijas. Tačiau neužtenka sudaryti atitinkamą struktūrą, būtina sudaryti ir palankias psichologines nuolatinio mokymosi sąlygas. Siekiant įgyvendinti naujas universiteto funkcijas, pirmiausia vertėtų išanalizuoti besimokančiųjų nubyрėjimo priežastis. Tyrimas (Beresnevičienė, 1996) parodė, kad nubyрėjimą iš nuosekliojo švietimo sistemos lėmė šios priežastys:

1. Sunki socialinė-ekonominė šeimos būklė (bedarbiai tėvai, išsiskyrusios ar daugiavaikės šeimos). Studentai, atėję iš tokių šeimų, dažnai anksti pradeda dirbti;
2. Sunkumai mokantis nuosekliojo švietimo sistemoje (prasti pažymiai, žema savivertė ir t. t.);
3. Psichologinės problemos bendraujant su bendraamžiais ir mokytojais.

Norint išvengti minėtų problemų ir sudaryti palankias sąlygas studentų „antrajam šansui“, būtina sukurti tinkamas psichologines jų mokymosi sąlygas (Beresnevičienė, 1997).

Remiantis turimais duomenimis, viena pagrindinių psichologinių nuolatinio mokymosi sąlygų yra – tobulinti studentų ir dėstytojų as-

menybę, skatinti jų nuolatinio mokymosi poreikį bei formuoti reikiamus mokymosi motyvus ir organizuoti psichologines jų sąveikas nuolat mokantis sąlygas. Šiam tikslui reikia atitinkamos dėstytojo charakteristikos (adekvatus savivaizdis, realios ekspektacijos bei mokytojo vaidmuo prasmingai mokantis), studentui reikalingos savybės (nuolatinio mokymosi motyvacija) bei sudaryti atitinkamas psichopedagogines sąlygas mokytis (parenkant adekvačius mokymo metodus bei sudarant lygiavertes mokymosi sąlygas bei vystant nuolatinio mokymosi poreikį (Beresnevičienė, 1995).

Taigi universitetų nuolatinio mokymosi misiją būtų galima apibūdinti taip:

1. Atsakant į studijuojančiųjų poreikius, sukurti atitinkamą aukštojo mokslo struktūrą bei sudaryti sąlygas įgyti reikiamą kvalifikaciją mokantis netradiciniais būdais ir nestacionaria studijų forma, įskaitant atitinkamo darbo patirtį bei suformuojant nuolatiniam mokymuisi skirtą akreditacijos bei priėmimo į aukštąją mokyklą sistemą.

2. Atsakant į Europoje besikuriančios „nuolat besimokančios visuomenės“ arba „informacinės visuomenės“ studijų poreikius, sudaryti sąlygas studijuojantiems mokytis nuotoliniu būdu, panaudojant naujasias informacines technologijas.

Norint įgyvendinti universiteto nuolatinio mokymosi misiją, būtina atitinkamai parengti aukštosios mokyklos dėstytojus ir studijuojančiuosius, išmokyti juos kokybiškai naujų studentų ir dėstytojų santykių ir bendradarbiauti neakivaizdine bei nuotoline mokymosi forma, sudaryti sąlygas studentams mokytis, neatsitraukiant nuo darbo.

Pakitus universiteto misijai bei keičiantis studijų formoms ir mokymo metodams, svarbu sudaryti atitinkamas psichologines nuolatinio mokymosi sąlygas. Keičiasi mokytojo vaidmuo.

Jis tampa studento savarankiško mokymosi padėjėju, neakivaizdiniu kuratoriumi, aprūpinančiu studentą naujomis mokymosi priemonėmis (kompaktiniais diskais, naujausiomis duomenų bazėmis) informaciniuose tinkluose pateikia savus dėstomo kurso studentui suprantamus modulius.

Tobulėjant informacinei visuomenei, kyla dėstytojų nuolatinio mokymosi būtinybė. Dėstytojas turi susipažinti su naujausia informacija, prieinama kompiuteriniais tinklais, mokytis kurti nuotolinio mokymo programas, jų dizainą programuoto mokymo pavyzdžiu, sudarant studentui sąlygas laispiškai perimti bei sugebėti kritiškai permąstyti kompiuterio ekrane pateiktą tekstą, savarankiškai atlikti reikiamas užduotis ir gebėti surasti bei atrinkti jo darbui reikalingą informaciją.

Informacinių technologijų įgyvendinimas atveria daug naujų galimybių tenkinti besikeičiančius studentų ir dėstytojų poreikius, sukurti naujas struktūras universitete: nuotolinį švietimą, atvirąjį mokymąsi, modulinį kursų, mokymąsi naujoje aplinkoje – internete, telematinėje mokymosi aplinkoje, kompiuterinių konferencijų metu, videokonferencijų metu, multimedia ir t. t.

Tačiau nors naujų informacinių technologijų naudojimas atveria daug nuolatinio mokymosi galimybių, studijuojantiems vis tiek iškyla daug edukacinių ir psichologinių problemų.

Europos Tarybos aukštojo mokslo nuolatinio mokymosi politika lygybės ir socialinio teisingumo vardu

Įgyvendinant nuolatinio mokymosi misiją, svarbu apibūdinti Europos Tarybos aukštojo mokslo finansavimo, universitetų rangavimo Europoje politiką. Europos Tarybos ekspertai vienvalsiai sutaria, kad tuo tikslu reikia atlikti tyrimus, ieškant atsakymo į tokius klausimus:

1. Kokie yra visuomenės nuolatinio mokymosi poreikiai? Kas ketina nuolat mokytis? Ko jie tikisi nuolat mokydami? Kodėl jie nori nuolat mokytis?

2. Kaip aukštoji mokykla gali atsakyti į šiuos nuolatinio mokymosi poreikius? Kokių tam reikia struktūrų? Kiek reikėtų žmonių? Kas finansuos?

3. Ką vyriausybė gali atsakyti į šiuos nuolatinio mokymosi poreikius, kurdama įstatymus, skleisdama informaciją, formuodama savo mokesčių politiką bei sprendama finansavimo klausimus?

4. Ką gali į šiuos nuolatinio mokymosi poreikius atsakyti socialiniai partneriai? Konkuruoti ar bendradarbiauti?

Kaip būtų galima atsakyti į šiuos klausimus?

Galima teigti, kad visus, ketinančius studijuoti nuolatinio mokymosi sistemoje, verta suskirstyti į tris grupes pagal socialinę padėtį visuomenėje. Pirmą grupę sudarytų neprivilegiuotos visuomenės grupės nariai, siekiantys lygybės ir socialinio teisingumo. Tai – įvairių socialinių rizikos grupių žmonės:

- a) bedarbiai ir potencialūs bedarbiai;
- b) moterys (motinos, namuose auginančios vaikus);
- c) etninės mažumos, siekiančios mokytis gimtosios kalbos, t. t.;
- d) politiniai pabėgėliai;
- e) anksčiau studijavusieji aukštojoje mokykloje, bet dėl vieno ar kito priežasties nubyrėję iš nuosekliojo švietimo sistemos, pensininkai;
- f) kitos rizikos grupės (kaliniai, nelankantys mokyklos paaugliai, asocialių šeimų vaikai ir t. t.).

Antrą grupę sudarytų privilegiuotos visuomenės grupės nariai, siekiantys padaryti karjerą ir turintys išorinę mokymosi motyvą. Tai galėtų būti įvairių socialinių grupių žmonės:

- a) politikai;
- b) pramonininkai (darbdaviai, potencialūs darbdaviai ir darbuotojai);
- c) privačiose institucijose dirbantys pedagogai;
- d) universitetų dėstytojai, siekiantys įgyvendinti nuolatinį mokymąsi aukštojoje mokykloje, taip pat turi ruošti dirbti ne tradiciniais, suaugusiųjų mokymosi metodais bei mokytis naudojantis naujomis informacinėmis technologijomis, laiduojančiomis studentų savarakišką mokymąsi;
- e) studentai, siekiantys įgyti aukštesnį mokslinį laipsnį.

Trečią grupę sudarytų neprivilegiuoti tie, vidinę mokymosi motyvą turintys visuomenės grupės nariai, siekiantys tobulinti savo gebėjimus ir pasiekti saviaktualizaciją (namų šeimininkės, tarptautiniai studentai, pensininkai, kiti, siekiantys pagerinti savo gyvenimo kokybę ir laisvalaikį).

Sudarius lygiavertes nuolatinio mokymosi galimybes visiems šiems visuomenės nariams, būtų įgyvendintas nuolatinis mokymasis vardan lygybės ir socialinio teisingumo.

Viena iš lygiavertės mokymosi sąlygų yra naujų informacinių technologijų ir atitinkamų struktūrų diegimas aukštojo mokslo sistemoje.

Naujų informacinių technologijų naudojimo nuolatiniam mokymuisi aukštojoje mokykloje pranašumai ir trūkumai

Kodėl galime teigti, kad naujų informacinių technologijų naudojimas nuolatiniam mokymui yra iššūkis aukštajam mokslui?

- kiekvienas, naudojantis naujausias informacijos technologijas, turi būti psichologiškai pasirengęs: a) naujų informacinių technologijų vartotojai turi prisitaikyti prie naujos besikeičiančios mokymosi aplinkos; b) turi atsirasti nauji dėstytojų ir studentų, pačių stu-

dentų, pačių dėstytojų santykiai; c) reikia taikyti naujus mokymo / mokymosi metodus; d) dėstytojai ir profesoriai turi nuolatos atnaujinti savo žinias ir gebėjimus naudodamiesi naujomis informacinėmis technologijomis, jos visą laiką keičiasi ir tobulėja; turi įgyvendinti naujus mokymo ir mokymosi metodus, sugebėti įvertinti jų efektyvumą naudojant naujas informacines technologijas ir pajėgti patenkinti besikeičiančius studentų mokymosi poreikius; gauti netradicinį grįžtamąjį ryšį iš netradicinių studentų; sugebėti priimti naują vaidmenį – visą gyvenimą trunkančio mokymosi dalyvio, organizatoriaus, koordinatoriaus, vadybininko, kompiuterių vartotojo, tyrėjo ir t. t.;

• studentai, naujų informacinių technologijų vartotojai, taip pat turi nuolatos atnaujinti savo žinias ir gebėjimus, kad sugebėtų atlikti dėstytojų užduotis ir patenkinti besikeičiančius jų būsimų kvalifikacijų ir labai greitai kintamų naujų informacinių technologijų pritaikymo keliamus poreikius; jie turi prisitaikyti prie naujų mokymosi stilių ir tapti savarankiškais, atsakingais už savo mokymąsi; pajėgti prisitaikyti prie besikeičiančio naujo darbuotojo vaidmens ir keliamų naujų darbo reikalavimų; prisitaikyti prie naujų bendravimo su bendraamžiais ir dėstytojais formų; sugebėti įveikti naujų informacinių technologijų baimę ir stresą, ir t. t. (Beresnevičienė, 2000).

Daugelis tyrėjų teigia, kad kompiuterių naudojimą kiekvienoje organizacijoje – darbo vietoje ar mokymosi įstaigoje – didina nuolatinio mokymosi veiksmingumą laiko, pinigų ir pastangų atžvilgiu (P. Bynum, 1991, K. P. Timpe, 1990).

Naudojant naujausias informacines technologijas yra įmanoma perteikti turinį turint paruoštą mokymosi medžiagą, naudojant CD-ROM, transliaciją, pasaulinį tinklą (WWW). Daug mokomosios medžiagos sukur-

ta interaktyviam mokymuisi ir yra informacijos šaltinis bei tyrimų duomenys (J. Jenkins, 1999).

A. Jones ir kt. (1996) vertina CAL (mokymasis su kompiuterio pagalba) programas Didžiosios Britanijos atvirajame universitete kaip labai naudingas dėstant gamtos mokslus ir namų kompiuterio politiką.

Kai kurie tyrėjai teigia, kad naudojant naujas informacines technologijas galima išmokyti spręsti tarpasmeninius konfliktus. A. Jones, E. Price, C. Selby (1998) atliko lyginamąjį tyrimą Didžiojoje Britanijoje: buvo lyginama, kaip vaikai, turintys emocinių ir elgesio sutrikimų, ir pagrindinę mokyklą lankantys vaikai naudoja kompiuterinę aplikaciją, Bubble dialogą išreikšti save. Pateikiamos strategijos, kurias vaikai naudojo sprenddami tarpasmeninius konfliktus, ir tyrimo rezultatų reikšmė.

Kompiuteriai studentų gali būti naudojami kaip priemonė gauti individualias konsultacijas karjeros klausimais (A. Jackson, 1998).

Denny, Verna Haskins (1998) pateikia duomenų apie savarankišką darbo raštingumo tobulinimo nuotolinio mokymosi projektą, kuriame pateikiamas darbo raštingumo tobulinimo programos modelis. Ši programa padėjo rūpybos darbuotojams, dirbantiems valstybinėse ugdymo sutrikimų palengvinimo institucijose, tobulinti savo darbo raštingumo gebėjimus, kad jų kvalifikacija atitiktų besikeičiančios darbo vietos reikalavimus.

Pasak T. Kneidek (1996), mokymasis su kompiuterio pagalba sudaro galimybę individualizuoti studentų tiriamąjį darbą bei mokymąsi.

E. Radlinski, A. Robert, E. Michael (1998) teigimu, tiek protinių gabumų lavinimo sistemos (ITS), tiek nuotolinio mokymosi sistemos turi trūkumų, tačiau tinkama šių technologijų integracija gali įveikti daugelį šių trūkumų. Autoriai

pritaria šioms išvadoms ir pateikia savo patirties naudojant šias sistemas pramonėje pavyzdžių. Autoriai aprašo, kaip sukurti palankaus kuratoriaus (Grace Tutor) programą ir pritaikyti ją akademinėje ir korporatyvinėje (bendroje) aplinkose; Grace Tutor programos tikslas – esamos būklės ITS technologiją pritaikyti pažangesnio lygio kuratoriui, kuris yra naudojamas realiose korporatyvinėse klasėse. Autoriai pateikia DIME (paskirstytas protinių gabumų ugdymas multimedia pagalba) iniciatyvos rezultatus pabrėžiant problemų sprendimo mokymąsi su kompiuterių pagalba, palaikant mokymosi veikiant, o ne izoliuoto mokymosi idėją.

J. Jenkins (1999) teigimu, naujausios informacinės technologijos „ne tik keičia pasaulį, kuriame mes gyvename, bekeičia ir būdą, kaip mes galime išmokti gyventi šiame pasaulyje“.

Pasak Draper, Stephen W. (1998), negali būti pateikiama jokių apibendrinimų, kokie technologijų ar programinių įrangų bruožai užtikrina mokymosi su kompiuteriu (CAL) sėkmę.

J. Farber (1998) abejoja, ar nuotolinis mokymasis yra tiek pat efektyvus kiek akivaizdinis. Jis pateikia modelį, grindžiamą ugdymo veiksmingumo tyrimu, išskiriantį semantinę atmintį ir epizodinę atmintį bei konteksto vaidmenį atminčiai.

Plačiai cituojama 248 tyrimų analizė lygina nuotolinį mokymąsi su akivaizdiniu mokymusi. Daroma išvada, kad akivaizdinės studijos dažniausiai apsiriboja išmatuojama kompetencija ir nesiekia naudoti naujesnių interaktyvių technologijų, kurios paprastai asocijuojamos su nuotoliniu mokymu, taip pat nepalaiko jokio perėjimo nuo klasės iki ekrano. Be to, aptariamai ir nuotolinio mokymo ribotumai dėl platesnių socialinių implikacijų.

Daugelis tyrėjų, analizuodami akivaizdinę komunikaciją, pastebi, kad bendravimas akis į akį

ir vienas kito stebėjimas dialogo metu teikia daug naudos mokymuisi. Pavyzdžiui, J. McKendree, K. Stenning, T. Mayes, J. Lee, R. Cox (1998) nagrinėjo fundamentalų dialogo vaidmenį mokymuisi. Jie analizavo naudą, kurią besimokantieji patiria galėdami stebėti vienas kitą diskusijos metu. Šitokių progų retėja gausėjant su kompiuterių pagalba organizuojamų ir nuotolinio mokymosi kursų, taip pat daugėjant studentų. Šis „loginis dialogo modelis“ padalija diskusiją į dvi dalis: naujų prielaidų pateikimas ir naujų prielaidų išmąstymas pritaikant protavimo taisykles. Teigiama, kad paprastame pokalbyje dominuoja pirmasis aspektas, o edukaciniuose dialoguose kyla daug nesusipratimų, nes reikia išsamiai demonstruoti, kaip naudojamos taisyklės.

Nuotolinio mokymosi aukštojo mokslo sistemoje struktūrinis modelis

Kintamas dėstytojo vaidmuo

Naujų informacinių technologijų įgyvendinimas kelia naujų reikalavimų dėstytojams, tiek dirbantiems universitete, tiek koledže ar mokykloje. Šie pokyčiai lemia „pasikeitusius mokytojų ir besimokančiųjų santykius, dėmesį mokymuisi, didesnei besimokančiųjų autonomijai, grupinio darbo ir mokymosi bendradarbiaujant akcentavimą. Didėja dėstytojo, kaip pagalbininko ir vadybininko, vaidmuo; keičiasi kontrolės sritis, ji pereina nuo mokytojo besimokančiajam“ (Jenkins J., 1999, p. 3).

Naujų informacinių technologijų naudojimas sukuria daug mokymo strategijų naudojimo problemų. E. Corte teigimu (1990), naujos informacinės technologijos gali tik tada realiai prisidėti prie mokymo pagerinimo, jei jos tinkamai inkorporuojamos į galingas mokomąsias aplinkas. Norint pasiekti šį tikslą, reikia, kad

tyrinėjimai ir kompiuterių panaudojimo plėtra edukaciniais tikslais aiškiai remtusi šiuolaikinius tyrimais mokymosi ir mokymo srityje.

Taigi naujam dėstytojo vaidmeniui reikia psichologinio pasirengimo naudoti naujas informacines technologijas visą gyvenimą trunkančiam mokymuisi, adaptuotis prie naujos besikeičiančios aplinkos bei naujų dėstytojų ir studentų, pačių studentų bei pačių dėstytojų santykių.

Naujas dėstytojo vaidmuo reikalauja įgyvendinti naujus mokymo ir mokymosi metodus, sugebėti įvertinti jų efektyvumą naudojant naujas informacines technologijas ir patenkinti kintamus besimokančiųjų poreikius bei suteikti netradicinį grįžtamąjį ryšį netradiciniams studentams.

Kintami mokymosi/mokymo metodai

Nagrinėjant kitus europinius naujų informacinių technologijų naudojimo projektus pastebima, kad aprašoma daug komunikacinio proceso sunkumų (Watson D., Blakeley B., Abbott Ch., 1998). Kaip rodo bendro penkių Europos tautų eksperimentinio tyrimo Karališkojo koledžo Londone komponento atlikta (FETICHE projektas) informacinių ir komunikacinių technologijų (ICT) analizė, tiriama, kaip iš tikrųjų bendrauja mokytojų rengėjai iš universitetų ir jų partneriai, mokytojų kuratoriai mokyklose. Preliminarius rezultatai rodo, kad susiduriama su sunkumais mėginant nustatyti ir gauti procesui tinkamas komunikacines priemones.

Atliekant kitą tyrimą aprašomos galimybės su naujų informacinių technologijų pagalba organizuoti diskusijas. E. Zhu (1998) aprašo, kaip VAX užrašai – elektroninė konferencijų programinė įranga – buvo naudota Midwest universitete magistrantūros nuotolinio mokymosi kurse. Studentų diskusijų, vykusių su elektroninio ryšio pagalba, žinių konstravimo ir dėstytojų me-

todų organizuojant elektronines konferencijas medžiaga buvo išsaugota ir išanalizuota, siekiant atskleisti studentų elektroninės diskusijos bei žinių konstravimo praktikos modelius.

Be to, šis tyrimas leido apžvelgti ir išanalizuoti įvairius elektroninių konferencijų bei nuotolinio mokymosi kursų organizavimo ir mentoriavimo būdus. Iš tikrųjų ši studija pateikia gaires, kaip naudoti elektroninių konferencijų technologijas gerinti mokymą ir mokymąsi. Rezultatai rodo, kad diskusijos koncentravosi ties keletu pagrindinių temų, kurios susiformavo per savaitinius skaitymus. Elektroninės diskusijos plėtojo tiek vertikalią, tiek horizontalią sąveiką ir, atrodo, turėjo įtakos studentų „artimiausio vystymosi zonai“.

Y. Akpınar, J. R. Hartley (1996) pateikia mokymosi su kompiuterio pagalba (CAL) aplinkos projektavimo principus, kai programinė įranga yra interaktyvi, bet adaptuojama įvairiems mokymo ir mokymosi stiliams, iliustruojama matematikos taikymu. Įgyvendinus šią programą, pradiniai studentų įvertinimo duomenys rodo, kad studentų užduočių atlikimas pagerėjo, o tai patvirtina sistemos (FRACTION-LAB) projekto įtaką studentų supratimui.

Mokymąsi bendradarbiaujant organizuojantis mokytojas turi būti vadybininkas klasėje, gebantis struktūrizuoti darbą, įvertinti ir skatinti bendradarbiavimo pastangas.

K. Stefanov, S. Stoyanov, R. Nikolov (1998) aprašo mokymosi bendradarbiaujant galimybes naudojant internetą. Jie aptaria pagrindines problemas, iškilusias projektuojant nuotolinio mokymosi kursą *Verslas per internetą*.

Dėstyimo dizainas pagrįstas į besimokantįjį orientuoto dėstyimo strategija, kuri leidžia besimokančiajam konstruoti savo žinias sprendžiant realias verslo problemas ir perteikiant savo žinias kitiems besimokantiejiems. Jie mokosi au-

tonomiškai, patys prisiima atsakomybę už savo mokymąsi, mokymasis atitinka individualius jų kognityvius stilius, interesus ir pomėgius.

Besimokantieji turi priėjimą prie interneto, nes jie yra globalios bendradarbiaujančios mokymosi bendruomenės nariai. Mokymosi bendruomenė – tai studentai ir jų kuratoriai, kurie kolektyviai prisiima atsakomybę už kurso turinio suprojektavimą ir įvertinimą bei taikomus mokymo metodus. Studentai ir kuratoriai gyvena virtualioje mokymosi aplinkoje, kuri siūlo įvairias virtualias mokymosi vietas ir paslaugas: virtualų universitetą, virtualią įmonę, auditorijas, dirbtuves, kavines, bibliotekas ir t. t., kur studentai iš įvairių vietų gali susitikti, bendrauti, mokytis ir dirbti kartu, tarsi matytųsi akivaizdžiai.

K. Kumpulainen, M. Mutanen (1998) nagrinėja, kaip Suomijos mokyklos šeštoje klasėje mokantis gamtos mokslų yra naudojama multimedia grindžiama CD-ROM enciklopedija. Rezultatai rodo, kad moksleivių veikla aiškinantis užduotį buvo gana procedūrinė ir orientuota į užduotį. Moksleiviai turėjo nepakankamai įgūdžių pasiekti ir gauti informaciją, naudojantis multimedia programine įranga.

Kiti autoriai aptaria kompiuterio socialinį vaidmenį ir kompiuterių naudojimą mokymuisi palengvinti per kalbą ir su kompiuterio pagalba vykstantį mokymąsi per dialogą (McLoughlin, Catherine, Oliver, Ron, 1998).

Kintamas besimokančiojo vaidmuo

Galabov ir Boris (1999) teigia, kad vyrauja teigiamas požiūris į atviro ir nuotolinio mokymosi kursus, siekiant lavintis neatsitraukiant nuo darbo, o potencialius studentus ir jų mokytojus domina įvadiniai naujų informacinių technologijų kursai atviro ir nuotolinio mokymosi programose ir kursuose.

Bee H. Richard Usip, E. Ebenge (1998) tyrė, kaip 153 bakalauro studijų studentai, lankantys kiekybinės ekonomikos kursą, suvokia nuotolinį mokymąsi.

Studentų buvo paprašyta paaiškinti, kaip jie supranta ir naudoja mokomąją medžiagą, įdėtą pasauliniame tinklapyje (WWW), kaip tradicinių metodų, naudojamų klasėje, per paskaitą, laboratorijoje priedą. Dalis tyrimų ekonomikos kurse naudojant internetą buvo atliekama pateikiant seriją hipotetinių testų, siekiant nustatyti, ar skiriasi studentų, kurie naudoja tinklapyje įdėtą mokomąją medžiagą, ir tų, kurie jos nenaudoja, požiūris. Tinklapyje esamos medžiagos naudotojai teigė, kad šią medžiagą naudodami jie pasiekė geresnių rezultatų studijuodami šį kursą ir jų bendras mokymosi vidurkis pagerėjo. Be to, jie sugebėjo įgyti bendrų žinių dirbdami WWW kibernetinėje erdvėje.

D. Sewell, E. Robert ir kiti (1996) rašo, kad studentai pripažįsta didelius kompiuterio teikiamus pranašumus atliekant laboratorinius eksperimentus, nes gerokai padidėja jų supratimas apie teorinių sąvokų taikymą.

Naujų informacinių technologijų naudojimas didina naudotojų, kaip klausytojų, psichologinį stresą. Tai akivaizdu remiantis keliomis studijomis. Scrubb M. Maureen (1996) streso, kurį patyrė doktorantūros studentai Walden nuotolinio mokymosi universitete, matavimo tyrimą. Tyrimo rezultatai rodo, kad doktorantūros studentai nuotolinio mokymosi universitete patyrė didelį stresą ir pagrindinis veiksnys arba didžiausias stresorius buvo laikas.

Apibendrinami tyrimų rezultatus galime daryti išvadą, kad atsižvelgiant į kintamą studento vaidmenį jiems reikia nuolat atnaujinti savo žinias ir gebėjimus naudojant naujas informacines technologijas, atliekant mokytojų užduotis ir besirengiant įvykdyti kintamus būsi-

jų kvalifikacijų reikalavimus bei rengiantis išmokyti labai sparčiai daugėjančių naujų informacinių technologijų taikymo būdų. Studentai turi būti pasirengę prisitaikyti prie naujo mokymosi stiliaus, tapti savarankiški, atsakingi už save besimokantys, gebantys prisitaikyti prie besikeičiančio darbuotojo vaidmens, naujų darbo reikalavimų, naujos interakcijos su bendraamžiais bei mokytojais, sugebančiais įveikti naujų informacinių technologijų baimę ir stresą.

Nuolatinio mokymosi aukštojo mokslo sistemoje struktūros

Psichologinį naujųjų informacinių technologijų naudojimo aukštojo mokslo sistemoje modelį sudaro šie komponentai: besimokančiųjų motyvacijos nuolatiniam mokymuisi ir gebėjimams naudoti naujasias informacines technologijas ugdymas, dėstytojo asmenybės psichologinių savybių ugdymas, lavinimas ir saviugda bei atitinkamos mokymosi aplinkos mokymo procese sukūrimas (Beresnevičienė, 2000).

Mokymosi poreikio atsiradimas ir raida priklauso nuo to, kaip studentai yra susipažinę su naujomis informacinėmis technologijomis. Šią pažintį galima pradėti jau mokykloje. Technologijų naudojimo įgūdžių ugdymas sukuria geras psichologines sąlygas nuolatinio mokymosi, naudojant naujas informacines technologijas, poreikiui atsirasti. Šis netradicinių studentų, pavyzdžiui, metusių mokyklą, ieškančių antrojo šanso (t. y. norinčių tęsti mokslą), bedarbių ar potencialių bedarbių, siekiančių atnaujinti savo žinias ir gebėjimus naudojant kompiuterius mokymuisi, poreikis taip pat gali būti formuojamas visuomenės informavimo priemonėmis, pavyzdžiui, per televizijos programas, per laikraščius, žurnalus ar stojimo reikalavimus, kaip būtina sąlyga norint patekti į universitetą. Būtų gerai, kad išskirtiniai studentai (že-

mesnio socialinio ir ekonominio statuso) galėtų lankyti nemokamus parengiamuosius naujų informacinių technologijų naudojimo kursus, kaip dalį priėmimo į universitetą programos.

Nuolatinio mokymosi motyvacija naudojant naujas informacines technologijas, atsirandakartu su skirtingais individualaus studento mokymosi poreikiais. Nuolatinio mokymosi, naudojantis naujomis informacinėmis technologijomis, poreikis gali būti formuojamas lygia greta su poreikiais siekiant karjeros (padaugėja įdarbinimo galimybių, kaip pagerėjakompiuterinių tinklų vartojimo įgūdžiai, arba tapus sparčiai kintamų naujųjų informacinių technologijų aplikacijų „meistru“); siekiant save aktualizuoti (norint ugdyti savo asmeninius gebėjimus, gerinti naujų informacinių technologijų naudojimo kompetenciją, paįvairinti savo laisvalaikį ir t. t.); specialioms tikslų siekiančioms grupėms, ieškantiems antrojo šanso – anksčiau išbrauktiems iš aukštosios mokyklos sąrašų (auginančios vaikus mamos, namų ūkio savininkai, neįgalieji, perbėgėliai, imigrantai, kaliniai ir t. t.)

Naudojant naujas informacines technologijas reikia kitokio studento vaidmens – jis turi pats koreguoti savo mokymąsi: gebėti planuoti, įvertinti savo mokymosi efektyvumą, mokymosi laimėjimus ir kontroliuoti savo mokymąsi pastebint klaidas ir formuluojant mokymosi problemas. Pasirinkęs naują studento vaidmenį – kaip nuolatinio mokymosi dalyvio – jis turi jausti moralinę atsakomybę už mokymąsi ir asmenybės tobulinimą. Nuolatinio mokymosi dalyvis – studentas yra ne vienas, jis gali rasti naujų pasaulinio tinklapio draugų, kurių panašūs mokymosi poreikiai, ir pasidalyti savo patirtimi elektroniniu paštu ar kitais būdais (videokonferencijų metu, per internetą ir t. t.) pats organizuodamas savo bendradarbiavimą su kitais nuotolinio mokymosi studentais.

Psichologinių dėstytojo asmenybės savybių ugdymas apima dėstytojo – kaip nuolatinio mokymosi naujų informacinių technologijų vartotojo – vaidmens suvokimą ir priėmimą, dėstytojo, kaip nuolatinio mokymosi organizatoriaus ir dalyvio, savivaizdžio susiformavimą bei tinkamo dėstytojo lūkesčių ir požiūrio į studentus vaidmens supratimą.

Naujų informacinių technologijų naudojimas nuolatiniam mokymuisi aukštojoje mokykloje reikalauja naujo dėstytojo, kaip dalykininko ir kaip pedagogo, vaidmens. Kaip dalykininkas, universiteto profesorius visą laiką įgyja naujų galimybių susipažinti su sparčiai kintamų naujų informacinių technologijų aplikacijomis, naujais tyrimo metodais, kuriuos siūlo naujos informacinės technologijos. Kaip dėstytojas, pedagogas, jis taip pat įgyja naują vaidmenį. Dėstytojas tampa vadybininku, studentų mokymosi pagalbininku, kuratoriumi per atstumą, studento mokomosios veiklos koordinatoriumi, grįžtamojo ryšio gavėju elektroniniu paštu arba su specialiu anketu, kurios išdalijamos visiems studentams, pagalba.

Dėstytojo, kaip nuolatinio mokymosi organizatoriaus ir dalyvio, savivaizdis, atsirandantis kaip naujas dėstytojo vaidmuo, reikalauja kitokio savęs įvertinimo ir supratimo apie save. Dėstytojas pats mokosi nuolatinio mokymosi sistemoje, nes siekia pagerinti savo dalykinę kompetenciją (kadangi nauja dalykinė informacija sparčiai keičiasi) bei kompetenciją, reikalingą pritaikyti naujas informacines technologijas mokant, mokantis ir tyrimams. Savo kompetenciją ir gebėjimus jis ugdo mokydamasis mokytis skirtingoje mokymosi aplinkoje. Šiam naujam dėstytojo vaidmeniui reikia nemažos drąsos, reikalingos visą laiką priimti gerėjančią savo studentų kompetenciją naudojant naujas informacines technologijas ir sukurti jiems nau-

jas šių informacinių technologijų naudojimo galimybes, kad studentai pasiektų dėstytojo nustatytus mokymosi reikalavimus. Taip pat reikia pateikti būtiną informaciją apie mokymąsi naudojant naujas informacines technologijas tiems studentams, kurie nėra pakankamai susipažinę su jomis.

Dėstytojo lūkesčių ir požiūrio į studentus vaidmuo. Kintamas dėstytojo vaidmuo keičia dėstytojo lūkesčius ir požiūrį į studentus. Taisant modulinį mokymą taip pat reikia suprasti nematomų studentų mokymosi poreikius, daromą mokymosi pažangą ir mokymosi trūkumus, būti pasirengus padėti jiems įveikti stresą naudojant naujas informacines technologijas, vienatvę, nes reikia dirbti vienam, be interakcijos su bendraamžiais, suteikti reikalingą grįžtamąjį ryšį neigaliems studentams, kaliniams, bedarbiams ar potencialiems bedarbiams bei kitoms specifinėms grupėms, kurioms reikia padaršinimo ir supratimo. Taigi dėstytojų lūkesčiai turėtų būti realūs ir atitikti studentų mokymosi poreikius ir gebėjimus.

Tinkamos mokymosi aplinkos kūrimas mokantis apima tokius komponentus:

1. Pateikti mokymosi metodus, kurie atitinka studentų ir dėstytojų poreikius, vadinasi, gerai ir realiai įvertinti studentų gebėjimus, žinias, požiūrį ir mokymosi stilių bei atitinkamai suprasti tas pačias dėstytojo charakteristikas. Pasirinkdamas naują mokymosi aplinką, dėstytojas turėtų nuspręsti, kuri mokomoji medžiaga yra geresnė, kad sukurtų efektyviausią mokymosi situaciją studentams – medžiaga popieriuje ar kompiuterio ekrane? Naujos kompiuterinės technologijos gali pasiūlyti visas reikalingas galimybes.

Dėstytojas gali pasirinkti metodą, susipažinęs su studentų poreikiais, gebėjimais ir lūkesčiais. Jei studentas jaučiasi vienišas ir jam reikia ben-

draamžių ir dėstytojo padrąsinimo, nuolatinio mokymosi organizatorius gali organizuoti mokymąsi komanda naudodamas mokymosi bendradarbiaujant metodą per videokonferencijas ar paprašyti studentų pasiekti tų pačių mokymosi rezultatų naudojantis internetu bei pasidalyti savo patirtimi vienas su kitu elektroniniu paštu ar kitomis komunikacijos priemonėmis.

Jei studento savigarbą žema dėl tam tikrų priežasčių (jis yra iš žemesnio socialinio ar ekonominio statuso šeimos, turi įvairių mokymosi problemų, yra kalėjime ir t. t.) ir jis pasiruošęs mokytis vienas, jam būtų tinkamiau organizuoti individualią mokymosi programą ir aprūpinti reikiama mokymosi medžiaga, atitinkančia jo gebėjimus naudoti naujas informacines technologijas, įgūdžius ir lūkesčius. Tai galėtų būti spausdintinė ar rodoma kompiuterio ekrane medžiaga.

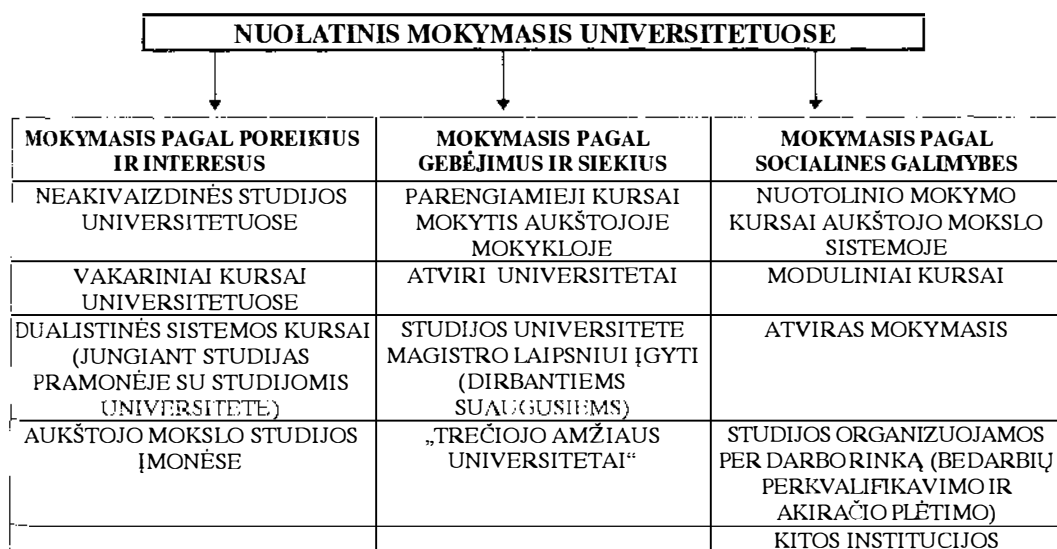
2. Lygių mokymosi sąlygų sukūrimas yra dar vienas reikalavimas dėstytojui, norinčiam sukurti mokymosi aplinką, skatinančią studentus tęsti mokymąsi. Yra įmanoma sukurti vienodas mokymosi sąlygas, jei medžiaga ekrane suprojektuota pagal besimokančiojo laimėjimus ir gebė-

jimus, ypač kreipiant dėmesį į labai neigalius ir labai gabius studentus, specialiai orientuojantis į besimokančiojo darbinę atmintį, mąstymo greitį bei kitas psichologines charakteristikas, būtinai naudojantis kompiuterio ekranu.

Vienodas mokymosi sąlygas sukurti ypač svarbu įvertinant. Įvertinimas modulinio mokymosi studentams reiškia įvairius dalykus: menkesnių gabumų studentams – padrąsinimą, o gabesniems – pasiekimų poreikio ugdymą. Taigi dėstytojas turėtų suprojektuoti kurso medžiagą, įvertinęs, ko studentai tikisi iš mokymosi, sužinoti studentų gebėjimus ir mokymosi motyvaciją organizuodamas mokymosi grįžtamąjį ryšį dar prieš įvertindamas.

3. Atitinkamų nuolatinio mokymosi struktūrų įgyvendinimas turėtų patenkinti besimokančiųjų aukštosiose mokyklose poreikius. Lanksčios struktūros, lanksčiai sprendžiami laiko, tvarkaraščio ir individualizuoto mokymosi modelio klausimai drąsina ir skatina dalyvauti nuolat mokantis.

Taigi galime pasiūlyti šį nuolatinio mokymosi aukštosiose mokyklose struktūrinį modelį:

Pav. Nuolatinio mokymosi universitetuose struktūrinis modelis

Išvados

1. Aukštojo mokslo misiją nuolatinio mokymosi sistemoje galima apibrėžti kaip informacinės visuomenės sukurtą būtinybę atsakyti į studijuojančiųjų nuolatinio mokymosi poreikius, o tam būtina formuoti atitinkamas aukštojo mokslo institucijas bei sudaryti sąlygas įgyti atitinkamą kvalifikaciją mokantis netradiciniais būdais ir nestacionaria studijų forma, įskaitant darbo patirtį bei suformuojant atitinkamą nuolatiniam mokymuisi skirtą akreditacijos bei priėmimo į aukštąją mokyklą sistemą ir sudaryti sąlygas studijuojantiems mokytis nuotoliniu būdu, naudojant naujas informacines technologijas.

2. Europos Tarybos nuolatinio mokymosi aukštosiose mokyklose politika yra orientuota į visuomenės narių lygybės ir socialinio teisingumo siekimą. Tai siūloma įgyvendinti, organizuojant mokymąsi, atsižvelgiant į studijuojančiųjų socialines galimybes bei mokymosi motyvus ir sudarant sąlygas įgyti aukštąjį išsilavinimą ne tik privilegijuotiems visuomenės sluoksniams, siekiantiems karjeros, bet ir socialinės rizikos grupių nariams (bedarbiams, motinoms, namuose auginančioms vaikams,

pensininkams, politiniams pabėgėliams, kalinams, nelankantiems mokyklos paaugliams, asocialių šeimų vaikams ir visiems kitiems, anksčiau studijavusiems aukštojoje mokykloje, bet dėl vieno ar kitų priežasčių „nubyrėjusiems“ iš nuosekliojo švietimo sistemos).

3. Pasitelkiant naujas informacines technologijas aukštajame moksle, padidėja nuolatinio mokymosi veiksmingumas, sudaromos interaktyvaus mokymosi prielaidos, galima išmokyti spręsti tarpasmeninius konfliktus, padeda išreikšti save, leidžia individualizuoti mokymą pagal turimas žinias bei gebėjimus.

4. Naudojant naujas informacines technologijas aukštajame moksle, tiek dėstytojui, tiek studentui tenka prisitaikyti prie naujos mokymosi aplinkos: nuotolinės, multimedia, telematinės, kalbančios knygos programinės įrangos, integruotos mokymosi aplinkos, o tam reikia naujos dėstytojo, studento bei mokymosi aplinkos sąlygų sąveikos.

5. Pateiktas struktūrinis nuolatinio mokymosi aukštojo mokslo sistemoje modelis, atsižvelgiantis į šiuos komponentus: mokymąsi pagal poreikius ir interesus, pagal gebėjimus ir siekius, pagal socialines galimybes.

LITERATŪRA

1. Akpinar Y. V., Hartley J. R. Designing Interactive Learning Environments // *Journal of Computer Assisted Learning*. 1996, 12, n 1, p. 33–46.

2. Bee Richard H., Usip Ebenge E. Differing attitudes of economics students about Web-based instruction // *College Student Journal*. 1998, 32(2), p. 258–269.

3. Beresnevičienė D. Nuolatinis mokymasis Lietuvoje (psichologiniai pagrindai): Monografija. Vilnius: Pedagogikos institutas, 1995, 280 p.

4. Beresnevičienė D. Psychological characteristics of adults as learners // *Identity, Freedom, values and memory : proceedings of 2nd International Baltic Psy-*

chology Conference. Tallinn, August 23–27, 1996, p. 97.

5. Beresnevičienė D. Lifelong learning in Lithuania // *Adult Education Research in the countries in transition: Collective monograph / ed. by Jelenc Z.* Ljubljana, 1996. P. 275–302.

6. Beresnevičienė D. Psychological approach to lifelong learning // *Lifelong learning in a changing society: challenges and contradictions*. Kaunas: VDU, 1997. P. 14–19.

7. Beresnevičienė D. The modernisation Strategy of Adult education in Lithuania // *Adult Education Research Exchange : Bulletin for Central and Eastern*

European and Baltic Countries. 1997. Vol. 1. P. 16–17.

8. Beresnevičienė D. Le champ et le rôle des nouvelles technologies de l'information dans l'éducation tout au long de la vie. Strasbourg: Conseil de l'Europe – Université de Catania – Ministère Italien de l'enseignement supérieur et de la recherche scientifique et technologique, 2000. 23 p.

9. Bynum Peter. Marketing social service programs using political campaign technology // *Computers in Human Services*. 1991, 8(1), p. 67–72.

10. de Corte Erik. Learning with new information technologies in schools: Perspectives from the psychology of learning and instruction // *Journal of Computer Assisted Learning*. 1990, 6(2), p. 69–87.

11. Draper Stephen W. Niche-Based Success in CAL // *Computers & Education*. 1998, 30, n 1–2, p. 5–8.

12. Farber Jerry. The third circle: On education and distance learning // *Sociological Perspectives*. 1998, 41(4), p. 797–814.

13. Golabov Boris. „Open and Distance Learning (ODL) and the new market demands: an analysis of the needs, the offer and the resources. A case study of Bulgaria.“ (Council of Europe, report), 1999.

14. Jackson Anita. A Careers Service on the Internet // *Computers & Education*. 1998 30, n 1–2, p. 57–60.

15. Jenkins Janet. „ICT and the changing role of teacher“ (Council of Europe, report), 1999.

16. Jones Ann, Price Emma, Selby Carolyn. Exploring Children's Responses to Interpersonal Conflict Using Bubble Dialogue in a Mainstream and EBD School // *Computers & Education*. 1998, 30, n 1–2, p. 67–74.

17. Jones A. *et al.* Evaluating CAL at the Open University: 15 Years On // *Computers & Education*. 1996, 26, n 1–3, p. 5–15.

18. Kleintop William A. The acceptance of new information technologies by end users: Dissertation Abstract, 1996.

19. Kneidek Tony. Mixing It Up in Montana: Helgate Middle School Provides High Technology, Practical Skills, and Hands-on Learning // *Northwest Education*. 1996, 1, n 2, p. 16–21.

20. Kumpulainen Kristiina, Mutanen Mika. Collaborative Practice of Science Construction in a Com-

puter-Based Multimedia Environment // *Computers & Education*. 1998, 30, n 1–2, p. 75–85.

21. McKendree, Jean Stenning K., Mayes T. Lee J. Cox R. Why observing a dialogue may benefit learning // *Journal of Computer Assisted Learning*. 1998, 14(2), p. 110–119.

22. McLoughlin Catherine Oliver Ron. Maximising the Language and Learning Link in Computer Learning Environments // *British Journal of Educational Technology*. 1998, 29, n 2, p. 125–36.

23. Radlinski E., Robert Atwood, Michael E. Augmenting intelligent tutoring systems with intelligent tutors // Bloom, Charles P. & Loftin R. Bowen (Ed.) *Facilitating the development and use of interactive learning environments*. Lawrence Erlbaum Associates, Inc., Publishers, Mahwah, NJ, USA, 1998.

24. Scrubb Monica Maureen. An examination of the Doctoral Student Stress Survey (DSSS) as an instrument for measuring the effects of stress as perceived by doctoral students in a distance learning university. Dissertation Abstracts, 1996.

25. Sewell Robert D. E. *et al.* Pharmacology Experimental Benefits from the Use of Computer-Assisted Learning // *American Journal of Pharmaceutical Education*. 1996, 60, 3, p. 303–307.

26. Stefanov Krassen, Stoyanov S., Nikolov R. Design issues of a distance learning course on Business on the Internet // *Journal of Computer Assisted Learning*. 1998, 14 (2), p. 83–90.

27. Timpe K. P. Modern information technologies and the role of psychology in work design // *Irish Journal of Psychology*. 1990, 11 (2), p. 157–169.

28. Watson Deryn, Blakeley Barry, Abbott Chris. Use of Communication Technologies in Teacher Education // *Computers & Education*. 1998, 30, n 1–2, p. 15–21.

29. Zhu Erping. Learning and mentoring: Electronic discussion in a distance learning course // In Bonk, Curtis Jay, King, Kira S., (Eds.) *Electronic collaborators: Learner-centered technologies for literacy, apprenticeship, and discourse*. Lawrence Erlbaum Associates, Inc., Publishers, Mahwah, NJ, USA, 1998, p. 233–259.

30. <http://www.education.unesco.org/uie/confintea/declaeng.htm>

PERMANENT STUDIES FOR QUALITY AND SOCIAL JUSTICE AS MISSION OF UNIVERSITY EDUCATION

Danguolė Beresnevičienė

This article focus on the importance of the permanent studies which could be considered as one of the most comprehensive functions of modern universities. Altogether it involves implementation of new informational technologies which may have some advantages or cause some new problems. These questions

are revealed on the ground of studies of the new pedagogical and psychological literature, theoretical modeling and the methods of experts. It allowed to discuss some aspects of the changing role of the professors and students and to define the structure of universitation permanent studies.

Gauta 2000 10 15

Priimta 2000 11 23